

Мазуренко О.К.

канд. екон. наук, доцент,

Горна М.О.

асистент кафедри статистики,

Державний вищий навчальний заклад

“Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана“, e-mail: kstat@kneu.edu.ua

Мазуренко О.К.

канд. экон. наук, доцент,

Горная М.А.

ассистент кафедры статистики,

Государственное высшее учебное заведение

“Киевский национальный экономический университет

имени Вадима Гетьмана “

Olga K. Mazurenko

PhD, Associate Professor,

Maryna O. Horna

Assistant Department of Statistics,

The SNEE “Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman”

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ В УКРАИНЕ

INFORMATION SUPPORT OF SOCIAL PROTECTION IN UKRAINE

Розглянуто сучасні характеристики якості статистичної інформації. Обґрунтовано рекомендації щодо удосконалення інформаційного забезпечення системи соціального захисту на основі комплексного використання даних, отриманих із різних джерел, на взаємодоповнюючій основі. Визначено напрями підвищення достовірності статистичних даних та якості інформаційного забезпечення аналізу державного соціального захисту громадян України. Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії, соціальної філософії та статистичної науки.

Рассмотрены современные характеристики качества статистической информации. Обоснованы рекомендации для совершенствования информационного обеспечения системы социальной защиты на основе комплексного использования данных, полученных из разных источников, на взаимодополняющей основе. Определены пути повышения достоверности статистических данных и качества информационного обеспечения анализа государственной защиты граждан Украины. Методы исследования базируются на общенаучных принципах и фундаментальных положениях экономической теории, социальной философии и статистической науки.

The modern characteristics of quality statistical information. Grounded recommendations for the improvement of information support system of social protection through integrated

use of data from different sources in mutually reinforcing pillars. Directions improve the reliability of statistical data and quality information support analysis of social protection of citizens of Ukraine. Methods based on general provisions and basic principles of economic theory, social philosophy and statistical science are determined.

Ключові слова. Соціальна статистика; інформаційне забезпечення; соціальний захист; Європейська система інтегрованої статистики соціального захисту; соціальне страхування.

Ключевые слова. Социальная статистика; информационное обеспечение; социальная защита; Европейская система интегрированной статистики социальной защиты; социальное страхование.

Key words. Social statistics; information support; social protection; European system of integrated social protection statistics; social insurance.

Вступ. У системі соціального захисту існує значна кількість проблем, які характеризуються високими вимогами до оперативності прийняття рішень за умови фрагментованості та недосконалості інформації і потребують інформаційно-аналітичного забезпечення. Зростає актуальність комплексного використання статистичних методів у вирішенні завдань соціального захисту громадян України. Це потребує узагальнення набутого досвіду в галузі прикладної статистики та його розвитку з урахуванням специфічних завдань сучасної практики управління.

Сучасні проблеми соціальної статистики в Україні в контексті визначення механізмів реалізації державної соціальної політики стали об'єктом дослідження широкого кола вітчизняних науковців і фахівців: О. Коваля, А. Колота, Е. Лібанової, О. Осауленка, С. Пирожкова та ін. Методологічним аспектам соціальної статистики присвячені наукові праці І. Єлісєєвої, І. Калачової, Н. Ковтун та ін. Водночас реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування вимагає постійного розширення та доповнення наукової розробки цієї проблематики.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування пріоритетних напрямків вдосконалення інформаційного забезпечення системи соціального захисту.

Для досягнення мети було сформульовано та вирішено такі завдання:

- 1) здійснено теоретичне узагальнення сучасних характеристик якості статистичної інформації;
- 2) визначено ключові пріоритети удосконалення інформаційного забезпечення системи соціального захисту в Україні.

Результати дослідження. Дослідження у сфері соціального страхування населення характеризуються високими вимогами до оперативності їх проведення, використанням спеціальних статистичних методів узагальнення та обробки інформації. Для інформаційного забезпечення управління процесами у сфері соціального захисту існують вимоги, яким має відповідати інформація, зокрема: об'єктивність, однозначність, своєчасність, релевантність, актуальність тощо. Статистичні дані мають відповідати поточним і потенційним потребам користувачів, особливо під час реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування України.

Розвиток державної статистики передбачає гармонізацію національної системи показників з міжнародними стандартами на рівні, рекомендованому для статистичних служб країн — кандидатів на членство в Європейському Союзі. Відповідно до змісту модуля 1.07 “Статистика соціального захисту” Компендіуму Європейської статистичної комісії (Statistical Requirements Compendium, 2009 edition) одним із

завдань статистичних служб співтовариства є забезпечення виробництва порівнянних кількісних та якісних статистичних індикаторів із соціального захисту відповідно до Європейської системи інтегрованої статистики соціального захисту (ESSPROS). Допоміжні (сателітні) рахунки соціального захисту призначені для отримання повної інформації про стан фінансування національних систем соціального захисту на основі використання стандартних статистичних інструментів (класифікацій), адаптованих до національних умов та визначень.

Завдання більшості систем соціального захисту полягає у підтримці стабільності доходів громадян, наданні необхідних соціальних послуг. Соціальний захист — це правила перерозподілу суспільного багатства на користь людей, які тимчасово або постійно потребують особливої підтримки з боку суспільства: від багатих до бідних, від здорових до хворих, від молодих до літніх. Відповідно забезпечення адекватної підтримки певних категорій громадян потребує постійних фінансових витрат та їх обґрунтованого розподілення. Саме тому отримання більш точної інформації щодо фінансування системи соціального захисту стає важливим елементом розроблення політики у цій галузі. Допоміжні рахунки соціального захисту — широко визнаний у європейській статистичній практиці метод узагальнення, опису й аналізу фінансування національних систем соціального захисту, який є важливим для удосконалення їх діяльності. Розроблення допоміжних рахунків соціального захисту на цей час здійснюється в усіх країнах Європейського Союзу [3].

Складання таблиць національних рахунків соціального захисту в Україні здійснюється відповідно до Європейської системи інтегрованої статистики соціального захисту (ESSPROS), джерелами інформації є звіти фондів соціального страхування України. Проте, на нашу думку, якісним доповненням інформаційної бази задля релевантного, всебічного й своєчасного моніторингу фінансових потоків у системі соціального захисту, мають слугувати дані Державного реєстру фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів та Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування [3]. Рационалізація вибору джерел для складення статистичної інформації з наданням переваги адміністративним даним, організації обміну даними між державними органами замість дублювання інформаційних потоків, розширить можливості інформаційного забезпечення соціального захисту в Україні. Комплексне використання даних із різних інформаційних джерел дасть змогу зменшити навантаження на органи державної статистики, підвищить якість інформаційного забезпечення аналізу системи соціального страхування, що оптимізує національну систему показників з міжнародними стандартами на рівні, рекомендованому для статистичних служб країн — кандидатів на членство в Європейському Союзі. Соціальний захист в країнах-членах ЄС включає в себе заходи як державних так і приватних організацій. Однак, як і в Україні, населення Європи поступово старішає, системи соціального захисту починають стикатися з проблемами пов'язаними з їх фінансуванням, так як частка літніх людей зростає, а число осіб працездатного віку зменшується. Головна політика в царині соціального захисту стосується викорінювання бідності та соціальної ізоляції, виплат адекватних пенсій, забезпечення доступного, високої якості та надійного стану охорони здоров'я [6]. В Євростаті організація та фінансування систем соціального захисту розглядається по кожній з країн-членів ЄС. Дані про витрати на соціальний захист і надходжень складаються відповідно до методології Європейської системи інтегрованих статистичних даних соціального захисту (ESSPROS).

Ця система була розроблена для співставлення та порівняння коштів соціального захисту всіх країн-членів ЄС, так як забезпечення соціального захисту відбувається в окремих країнах по-різному [8]. Євростат на офіційному сайті не лише наводить, а й аналізує статистичні дані щодо соціального захисту в Європейському союзі. Євростат, на відміну від Держстату України, наводить дані стосовно соціального захисту у % до ВВП по кожній із країн, в динаміці, по видах соціальних виплат, окремо публікує дані щодо внесків роботодавців і застрахованих осіб (у % до ВВП) тощо. Такий підхід у подачі інформації забезпечує її повноту та надійність, а також є унікальним джерелом продукування статистичних даних для управління і прийняття виважених, науково обґрунтованих рішень щодо забезпечення сталого розвитку соціальної сфери, залучення широких верств населення до обговорення актуальних питань. Необхідно підкреслити, що всі дані стосовно соціального захисту на офіційному веб-сайті Євростату наведено у вигляді інтерактивних таблиць, графіків та картограм, що забезпечує доступність ключових статистичних даних для широкого загалу та прозорості статистичної методології, і є необхідною умовою для формування громадянського суспільства.

Наразі в Україні розвиток співробітництва виробників статистичної інформації, посилення взаємодії з постачальниками адміністративних даних, забезпечення задоволення потреб користувачів статистичної інформації можливе за рахунок використання даних Державного реєстру фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів та Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування органами статистики. Зокрема, замість оброблення форм державного статистичного спостереження № 1-ПВ (місячна, квартальна) «Звіт із праці» та № 6-ПВ (річна) «Звіт про кількість працівників, їхній якісний склад та професійне навчання», № 1-ПВ (умови праці) (один раз на два роки) «Звіт про умови праці, пільги та компенсації за роботу зі шкідливими умовами праці», № 7-тнв (річна) «Звіт про травматизм на виробництві», № 1-РС (один раз на чотири роки, подається починаючи з 2014 року) «Звіт про витрати на утримання робочої сили». Це дозволить забезпечити повноту та надійність статистичних даних, а також скоротити вартість адміністративних процедур щодо одержання статистичної інформації, необхідної для прийняття ефективних, економічно обґрунтованих управлінських рішень щодо захисту громадян від соціальних ризиків в умовах трансформації трудових відносин за рахунок використання потенціалу соціального страхування.

Актуальними для України є реалізація європейських інструментів щодо регуляторної політики, вдосконалення адміністративних процедур та проведення дерегуляції господарської діяльності за принципом ОІТО «one in — two out», суть якого полягає у тому, що на кожен фунт чистих витрат від нових вимог має припадати 2 фунта скорочення витрат від спрощення вимог [7].

В Україні збирають, оброблюють та аналізують інформацію щодо нарахованої та виплаченої роботодавцями заробітної плати, та утриманих податків і обов'язкових платежів і Державна фіскальна служба (форма №1ДФ), і Державна служба статистики (місячна, квартальна, річна форма № 1-ПВ), і Пенсійний фонд (звіт роботодавців-страхувальників щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування) та всі Фонди соціального страхування. А об'єктом цих звітів є трудові відносини між роботодавцем та найманими працівниками, і одержані ними доходи (заробітна плата, суми лікарня-

них тощо). При цьому обласні відділення, а також районні, міжрайонні та міські відділення державної фіскальної служби, державної служби статистики та відділення фондів соцстрахування збирають та оброблюють звітність роботодавців, що містить інформацію, власне, про одне й те саме явище — виплачені доходи та утримані з них податки та платежі. Упорядкування різних інформаційних потоків шляхом синтезу різних форм звітності щодо найманих працівників (їх кількості, заробітної плати, податків та ЄСВ) в одну, дозволить зменшити навантаження на всіх суб'єктів та скоротити адміністративні витрати.

На нашу думку, оптимізація форм звітності, строків, періодичності та порядку надання звітності щодо заробітної плати згідно світового досвіду, дозволить скоротити трудовитрати (людино/годин) як бізнесу, відомств та установ, так і держави [10]. Рационалізація вибору джерел для складення статистичної інформації з наданням переваги адміністративним даним, організації обміну даними між державними органами замість дублювання інформаційних потоків, розширить можливості статистичного забезпечення управління фондами соціального страхування, що схематично зображено на рис. 1.

Рис. 1. Напрями розширення джерел первинної інформації про соціальне страхування для складання допоміжних рахунків соціального захисту

Джерело: [4].

Комплексне використання даних із різних інформаційних джерел дасть змогу зменшити навантаження на органи державної статистики, підвищить якість інформаційного забезпечення системи соціального захисту в Україні [6].

Висновки. У статті здійснено теоретичне узагальнення понятійного апарату у сфері інформаційного забезпечення системи соціального захисту, що сприятиме підготовці обґрунтованих та ефективних рішень щодо надання матеріального забезпечення та соціальних послуг громадянам України.

Сформовано напрями удосконалення статистичного забезпечення управління системою соціального захисту населення України. Розширення інформаційної бази за рахунок використання адміністративних даних Державного реєстру фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів та Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування під час складання допоміжних рахунків соціального захисту (відповідно до Європейської системи інтегрованої статистики соціального захисту ESSPROS).

Запропоновані напрями є якісним доповненням узагальнення, опису й аналізу фінансування національних систем соціального захисту для розроблення політики у цій сфері. Реалізація відповідних заходів дозволить оптимізувати звітно-статистичну документацію щодо статистики заробітної плати, чисельності працівників, використання робочого часу, а також скоротити витрати на обробку та підвищити достовірність статистичних даних.

Література

1. Верховна Рада України, Закон України “Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” від 14.01.98 № 16/98 ВР, [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80> (Дата звернення 4 січня 2016р.).
2. Кабінет Міністрів України, Розпорядження від 20.03.2013 № 145-р “Стратегія розвитку державної статистики на період до 2017 року”, [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua> (Дата звернення 20 січня 2016р.).
3. Державний комітет статистики України, Наказ від 15.02.2010 р. №56 «Про затвердження Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків соціального захисту в Україні», [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2010/56/metod.htm (Дата звернення 10 січня 2016р.).
4. Горна М.О. Статистичне забезпечення управління фондами соціального страхування. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.10 — статистика. — ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, 2016.
5. Колот А. М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку : монографія / А. М. Колот. — К. : КНЕУ, 2010. — 251 с.
6. Людський розвиток в Україні: історичний вимір трансформації державної соціальної політики (колективна монографія) / за ред. Е. М. Лібанової. — К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2014. — 380 с.
7. Мазуренко О.К., Горна М.О. Методичні підходи до формування стратегії розвитку у системі послуг соціального захисту / О. К. Мазуренко, М. О. Горна // Економічний аналіз : зб. наук. праць (Index Copernicus, World Cat, Google Scholar, Windows Live Academic, Research Bible, Open Academic Journals Index, Cite Factor). — Тернопіль: Видав.-поліграф. центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. 2015. — Т. 19. — № 1. — С. 69—75.
8. Якість інформаційного забезпечення соціальної політики [Текст] : монографія / Лібанова Е. М. [та ін.]; [за ред. Е. М. Лібанової]. — К. : Дух і літера, 2010. — 245 с.

9. Landis MacKellar, Carla Henry. Independent evaluation of the ILO's Strategy to Extend the Coverage of Social Security / International Labour Office. — Geneva: ILO, 2010. — 85 p.

10. HumanDevelopmentReports 2015. Work for Human Development.— Published for the UNDP United Nations Development Programme. Доповідь про людський розвиток за 2015 рік „Робота з розвитку людських ресурсів” / Програми розвитку ООН. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/2015-report> (Дата звернення 10 лютого 2016р.).

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine «Bases of legislation of Ukraine are about obligatory state social security», available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80> (Accessed 10 January 2016).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), «Strategy of development of state statistics on a period 2017 to», access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua> (Accessed 20 January 2016).

3. State committee of statistics of Ukraine (2010), «Methodological positions in relation to the stowage of auxiliary (сателітних) accounts of social defence to Ukraine», access mode: http://ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2010/56/metod.htm (Accessed 10 January 2016).

4. Horna, M.O. (2016), “Statistical Support for the governance of Social Insurance Funds”. Abstract of Ph.D. dissertation, Statistics. The SNEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, Kyiv, Ukraine.

5. Kolot, A. M. (2010), Sotsial'no-trudova sfera: stan vidnosyn, novi vyklyky, tendentsii rozvytku [The social and labor issues: state relations, new challenges and trends], KNEU, Kyiv, Ukraine.

6. Libanova, E.M. (2014), Lyuds'kyi rozvytok v Ukrayini: istorychnyy vymir transformatsiyi derzhavnoyi sotsial'noyi polityky [Human development in Ukraine: the historical dimension of transformation of social policies], Institute of Demography and Social Studies. National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

7. Mazurenko, O.K., Horna, M.O. (2015) «Methodological approaches to the formation of development strategy in social services system». Ekonomichnyy analiz, no. 19 (1), pp.69—75.

8. Libanova, E.M. (2010), Yakist' informatsiynoho zabezpechennya sotsial'noyi polityky [The quality of information provision of social policy], Dukh i litera, Kyiv, Ukraine.

9. MacKellar, L, Henry, C. (2010). Independent evaluation of the ILO's Strategy to Extend the Coverage of Social Security. International Labour Office, Geneva, Switzerland.

10. United Nations Development (2015), «Human Development Reports 2015. Work for Human Development», available at: <http://hdr.undp.org/en/2015-report> (Accessed 10 February 2016).

Стаття надійшла до редакції 25.03.2016 р.

УДК 331.104.2

Шамілева Л.Л.,

к.е.н., доцент, провідний науковий співробітник
Інститут економіки промисловості НАН України
shamileva-larisa@yandex.ru

Панькова А.Д.,

провідний економіст
Інститут економіки промисловості НАН України
pankova_anut@mail.ru